

Я.Ю. Белінська,
аспірант Міжрегіональної Академії
управління персоналом

СУТНІСТЬ ВЗАЄМОДІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ З ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ

Стаття присвячена визначенню сутності взаємодії господарських судів з державними органами. У дослідженні проведено теоретичний огляд поняття “взаємодія” у контексті поняття “державне управління”, на підставі чого автором було сформульовано власне поняття взаємодії державних органів.

Ключові слова: взаємодія, державне управління, судове управління, господарський суд, державні органи.

Статья посвящена определению сущности взаимодействия хозяйственных судов с государственными органами. В исследовании был произведен теоретический обзор понятия “взаимодействие” в контексте понятия “государственное управление”, на основании чего автором было сформулировано собственное понятие взаимодействия государственных органов.

Ключевые слова: взаимодействие, государственное управление, судебное управление, хозяйственный суд, государственные органы.

Paper is devoted to the definition of the essence of an interaction of economic courts with the state authorities. In the study it was carried out theoretical review of the concept “interaction” in the context of the concept of “governance”, based on which the author has formulated his own concept of an interaction of state bodies.

Keywords: collaboration, governance, judicial management, economic court, public authorities.

Сьогодні в Україні існує необхідність розв’язання проблеми взаємодії органів судової влади, зокрема господарських судів, із іншими суб’єктами публічної влади, оскільки досвід конституційно-правового розвитку України останніх п’яти років переконливо свідчить про те, що саме протистояння, неузгодженість і штучно створена конфліктність у системі органів державної влади створила чи не найбільш небезпечну загрозу для становлення України як конституційної держави, для утвердження традиції конституціоналізму [1, с. 81].

Сьогодні питання взаємодії органів державної влади все більше привертає увагу науковців, зокрема: Д.Є. Аблязова, М.Й. Вільгушинського, Г.О. Душенко, В.О. Кібець, Т.В. Котенко, Ю.С. Назара, А.М. Подоляки, А.О. Селіванова, Л.О. Феценко, С.П. Черних, О.М. Ярмака та інших. Проте це питання залишається малодослідженим, а тому потребує додаткових теоретичних здобутків.

Метою статті є визначення сутності взаємодії господарських судів з державними органами. Для досягнення поставленої мети планується проведення дослідження поняття “взаємодія” у співвідношенні із поняттям “державне управління”.

Питання й особливості взаємодії різних суб’єктів адміністративно-правових відносин завжди перебували у центрі наукових досліджень. Так, досить змістовне дослідження поняття “взаємодія” здійснив свого часу Ю.С. Назар. Зокрема, вчений

зазначає, що взаємодія – це одна з основних філософських категорій, яка відображає процеси впливу різних об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість та зміну стану або взаємоперехід, а також породження одним об'єктом іншого. Це поняття тісно пов'язане з поняттям взаємозв'язку і розглядається як одна з форм останнього; суть взаємодії полягає у зворотному впливі предмета чи явища на інший предмет. При цьому всі інші філософські категорії (причина, дія, необхідність, суперечність та інші) є конкретними видами взаємозв'язку. У багатьох випадках взаємодію якраз і визначають через взаємозв'язок. Разом з тим, взаємозв'язок передбачає взаємообумовленість обох предметів чи явищ, коли одне явище одночасно є і причиною, і наслідком [2, с. 7–8].

На наш погляд, взаємодію суб'єктів владних повноважень, зокрема господарського суду, слід розглядати в управлінському аспекті, з позиції державного управління, оскільки саме управління є первинною ознакою держави. Взаємодія має відносну можливість інтегрувати дію та вплив, і тому являє собою досить складну форму управлінської діяльності. Взаємодію з позиції системи керування в цілому можна розглядати як сукупний вид діяльності [3, с. 137].

Запропонований нами підхід напевне зумовить виникнення ряду питань, оскільки роль суду як учасника процесу державного управління є дискусійною. У науковій літературі існують різні думки щодо державного управління у судовій діяльності. Проте не всі з них, на нашу думку, можуть бути визнані слушними. Основне питання тут полягає у тому, що дуже часто суди ставлять у стислі рамки – відправлення правосуддя, оперуючи тим, що правосуддя є головною конституційно визначеною функцією суду, заснованою на поділі державної влади на законодавчу, виконавчу та судову. Такий підхід замикає судову владу саму в собі, на відміну від інших видів державної влади, які наділені законом функціями управління. Як слушно зазначають Р.В. Горобець та О.М. Овчар, історично склався стереотип, відповідно до якого питання діяльності судової влади фактично ототожнюється з правосуддям, але зовсім не асоціюється з управлінською діяльністю. Ситуація ускладнюється тим, що органи судової влади не наділені організаційно-розпорядчими функціями [4]. А.О. Селіванов зазначає, що згідно з Конституцією і законами України суд єдиний здійснює право судити і саме тому в його діяльності можна знайти різноманітні функції [5, с. 32]. Тут необхідно відрізнити функції державного органу, що визначають його сутність та призначення у системі державних органів і функції управління, які притаманні всім державним органам без винятку. Свого часу про це зазначав Д.Д. Цабрія. Так, на його думку, не існує органів управління, які б виконували тільки одну функцію, так само, як і функцій, що реалізувалися б виключно один органом управління. Кожен орган виконує всі управлінські функції, але крізь призму специфіки власної діяльності у певній ділянці всього масиву управлінського впливу держави [6, с. 64]. Так, функціями судової гілки влади є відправлення правосуддя, захист порушених прав і свобод, розв'язання конфліктів та спорів, притягнення до відповідальності за порушення законів тощо. Загалом це функції, які характеризують судову гілку влади з погляду її функціонального призначення відповідно до теорії поділу влади. До функцій же судової гілки влади з позиції управління слід віднести функції, які направлені на забезпечення цілісності судової системи, збереження її структури та підтримання належного її функціонування. Будь-яка система – чи то система органів виконавчої влади, чи система судових органів, чи законодавчих – вона не може існувати без управління.

Як слушно зауважує І.Є. Туркіна, наука управління, яка включає дослідження питань організації та діяльності державних органів, визначає, що функцією будь-

якої організованої системи (біологічної, технічної, соціальної), яка забезпечує її цілісність, тобто досягнення поставлених перед нею завдань, збереження структури, підтримання належного режиму діяльності є управління. Воно слугує інтересам взаємодії складових елементів цієї системи. Таке управління у загальному вигляді становить комплексну діяльність щодо розробки й упровадження організаційно-економічних, адміністративно-управлінських, правових і особистісних факторів, способів, методів впливу на внутрішню систему для підвищення ефективності її діяльності. Іншими словами, управління постає перед нами у вигляді внутрішньої взаємодії складових ланок системи суб'єктів забезпечення діяльності судової системи, необхідність існування якої обумовлюється потребами уможливлення здійснення об'єктивного і неупередженого правосуддя в державі. Разом з тим, жодна система не може існувати автономно, оскільки її зв'язок з іншими системами одного і того ж порядку є органічно обґрунтованим. Тому цю організовану спільність можливо й розглядати і як складову більш загальної системи – системи державного управління [7, с. 127]. Але як сама система судоустрою, так і конкретний окремий суд є складними механізмами, функціонування яких потребує адміністрування в матеріально-технічній, організаційній та фінансових сферах. Саме тому проблему організаційного забезпечення судової влади можливо і необхідно розглядати з позицій державного управління [4].

Як слушно зауважує Ю.П. Битяк, державне управління становить собою вид державної діяльності, в межах якої реалізується державна влада. Це повністю відповідає системі поділу влади, оскільки кожна гілка єдиної державної влади реалізує повноваження через діяльність відповідних суб'єктів [8, с. 12]. Схожою є думка М. Дальнікевича, який зазначає, що на державне управління за сучасних умов слід дивитися ширше, оскільки державне управління є управлінням державними справами, а отже, здійснюється всіма органами держави і в усіх гілках влади: законодавчої, виконавчої та судової [9, с. 20].

Дійсно, той факт, що державна влада здійснюється всіма державними органами, в тому числі й судовими, є аксіомою теорії держави і права. Зокрема, це підтверджується тим, що державне управління – як в цілому, так і у вигляді своїх окремих функцій, форм, методів та інших елементів в тому чи іншому обсязі – здійснюється різними державними органами, що належать до різних гілок державної влади. Однак якщо для органів виконавчої влади державне управління означає провідний напрям діяльності (хоча і далеко не всеохоплюючий, а тим більше не єдиний), то для органів інших гілок влади – законодавчої та судової, а також решти державних органів (наприклад, органів прокуратури, Рахункової палати, Вищої ради юстиції тощо) – здійснення державного управління обмежується організаційними рамками певного органу і має обслуговуюче значення стосовно його профільних (основних) завдань і функцій (тобто йдеться про так зване управління внутрішньоорганізаційного направлення) [10, с. 114]. Кінцевою метою внутрішньоорганізаційного управління є забезпечення належного функціонування державного органу.

Отже, слід констатувати, що кожен вид публічної влади, чи то влада політична, чи то влада державна, чи то влада самоврядна тощо, реалізується відповідними суб'єктами. Разом з цим, функціонування сучасної держави та сучасного суспільства не дозволяє обмежити названі органи лише тими видами діяльності, які складають сутність та зміст відповідної влади [11, с. 326]. Таким чином, кожен суб'єкт державної влади взагалі й суди зокрема виступають одночасно у кількох іпостасях, які, однак, не можна змішувати та об'єднувати. Це пов'язано як із тим, що таке об'єднання може призвести до нівелювання різниці між окремими видами влади,

так і з тим, що кожна із функцій вимагає окремого нормативного регулювання, яке у переважній більшості випадків здійснюється за допомогою різних галузей права. Так, наприклад, органи судової влади здійснюють правосуддя, керуючись нормами процесуальних кодексів, тоді як питання судового управління, організаційного забезпечення функціонування судів тощо становлять предмет регулювання передусім адміністративного права [12, с. 37]. При цьому норми зазначеної галузі права закріплюють і впорядковують значну кількість внутрішньоорганізаційних (внутрішньосистемних, внутрішньоапаратних) відносин у діяльності судів. Зокрема, до таких відносин можна віднести відносини кадрового забезпечення (добір суддів і народних засідателів, управління кадрами судових органів); державно-службові (питання організації судових органів), контрольні (перевірка організації роботи судових органів, вивчення й узагальнення судової практики, організація роботи з ведення судової статистики); охоронні, які і складають основний зміст судового управління [13, с. 1].

Отже, було б неправильно припускати, що коли суди чітко не віднесені до органів державного управління, то в їх діяльності відсутня адміністративно-правова складова. Слід підкреслити, що суди є органами публічної влади й їх функціональне призначення у вигляді відправлення правосуддя має бути організаційно визначеним, оскільки орган державної влади не може існувати без належного організаційного управління. Все це нормативно врегульовано новим Законом України “Про судоустрій та статус судів”, який поміж процесуальних питань діяльності судової гілки влади, регулює також питання, що виникають у сфері організації діяльності та функціонування судової системи [14].

Наведене дає підстави стверджувати, що одним зі специфічних видів управління є судове управління, що поєднує елементи державного управління та самоуправління, де суди виступають як суб’єкти управління, і як об’єкти управління всередині судової системи. Це така діяльність, що не поширюється на сферу правосуддя, здійснюваного судом [15, с. 104] й представляє собою діяльність адміністративно-розпорядчого характеру уповноважених державних органів і посадових осіб щодо організаційного забезпечення і керівництва судами, спрямуванню їх роботи, що здійснюється на виконання Конституції і законів України за неухильного дотримання принципу незалежності суддів, їх підзвітності й підкорення тільки закону [16, с. 22]. Водночас, твердження про управління судовою системою є неприпустимою лише у тому разі, якщо мова йде про нормативно невизначене втручання у судову діяльність інших державних органів, що є порушенням незалежності та самостійності судової влади. Однак, у дослідженні мова йде про те, що судовим органам, як і іншим органам державної влади призначені функції управління, але не зовнішнього характеру, а переважно внутрішньо організаційного. Безумовно, слід зазначити, що функціонування належної, справедливої, прозорої та ефективною судової системи можливе лише за наявності дієвого правового механізму управління.

На підставі викладеного та враховуючи філософські аспекти поняття взаємодії, взаємодію державних органів можна визначити як управлінський процес, який полягає у діяльності суб’єктів, які здійснюють за допомогою певних засобів та методів вплив один на одного. Також слід додати, що засоби й методи впливу залежать від виду відповідної взаємодії, повноважень суб’єктів взаємодії та її функціонального призначення. Механізм регулювання взаємодії судових органів, зокрема господарських судів, має адміністративно-правовий характер. Саме тому виникнення взаємодії господарських судів та інших державних органів можливе лише при здійсненні безпосередньо самими судами своєї управлінської діяльності,

в свою чергу інші державні органи повинні лише сприяти цьому, застосовуючи певні заходи щодо забезпечення належного функціонування цих судів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Скрипнюк В.* Конституційно-правові основи взаємодії органів державної влади і забезпечення верховенства права / В. Скрипнюк // *Право України*. – 2010. – № 3. – С. 80–88.
2. *Назар Ю.С.* Взаємодія органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень : монографія / Ю.С. Назар. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. – С. 7–8. 160 с.
3. *Євтушенко О.Н.* Державне управління (Основи теорії державного управління) : [навч. посіб. у 3-х част.] / О.Н. Євтушенко, В.І. Андріяш. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. – 2013. – 268 с.
4. *Горобець Р.В.* Деякі аспекти взаємодії між органами державної виконавчої та судової влади / Р.В. Горобець, О.М. Овчар // *Теоретичні та прикладні питання державотворення. Збірник наукових праць*. – 2011. – № 8.
5. *Селіванов А.О.* Правовий статус асистента судді : новий інститут у світлі судової реформи / А.О. Селіванов // *Вісник Верховного суду України*. – 2015. – № 2 (174). – С. 32–36.
6. *Білокур Є.* Щодо визначення поняття “функції органів державного управління” / Є. Білокур // *Юридичний вісник*. – 2014. – № 3. – С. 62–67.
7. *Туркіна І.Є.* Форми здійснення державного управління в сфері забезпечення діяльності судової системи / І.Є. Туркіна // *Публічне управління: теорія та практика*, 2011. – № 4 (8). – С. 127. – С. 127–131.
8. *Адміністративне право України [Текст] : підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закл. освіти / Ю. П. Битяк ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2000. – 520 с.*
9. *Данилькевич Н.И.* Административное право Украины: учеб. пособ. / Н. И. Данилькевич; Днепропетровский национальный ун-т. Юридический факультет. – Д. : 2001. – 168 с. – С. 20.
10. *Авер'янов В.* Ще раз про зміст і співвідношення понять “державне управління” і “виконавча влада” – полемічні нотатки / В. Авер'янов В. // *Право України*. – 2004. – № 5. – С. 113–116.
11. *Вільгушинський М.Й.* Категорія “судова влада” у новій інтерпретації / М.Й. Вільгушинський // *Вісник Львівського університету. Серія Юрична*. – 2012. – № 57. – С. 322–328.
12. *Вільгушинський М.Й.* Суди загальної юрисдикції у системі взаємовідносин із суб'єктами владних повноважень та громадськістю : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10, 12.00.07 / Вільгушинський М.Й. ; Нац. ун-т “Одес. юрид. акад.”. – О., 2013. – 394 с.
13. *Запорожець М.П.* Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів України : дис., канд. юрид. наук : спец. : 12.00.07 / М.П. Запорожець ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2004. – 181 с.
14. *Про судоустрій та статус суддів : Закон від 02.06.2016 № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. – № 31. – Ст. 545.*
15. *Обрусна С.Ю.* Соціальний характер судового управління : окремі питання / С.Ю. Обрусна // *Право і безпека*. – 2010. – № 1. – С. 102–105.
16. *Стрижак А.* Судове управління в Україні. Теоретичні основи і правове регулювання / А. Стрижак. – Ужгород : Патент, 2004. – 120 с.

Отримано 01.11.2016